

Владислав В. Павлов*

СТАНОВЛЕННЯ МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ В КРАЇНАХ З ТРАНЗИТИВНОЮ ЕКОНОМІКОЮ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ)

У статті досліджено проблему і можливості забезпечення становлення моделі інноваційної економіки в країнах з транзитивною економікою на прикладі України, в умовах поширення та розвитку даної моделі в розвинених країнах світу. Обґрунтовано зміст поняття "інноваційна економіка" як феномену з певними особливостями та властивостями. Теоретично обґрунтовується місце інновацій в якості інструменту досягнення цілей забезпечення інноваційно-орієнтованого розвитку країн з транзитивною економікою економічними методами (на прикладі України). Сформовані рекомендації по впровадженню елементів нової економіки в умовах України. Результати даної статті слід розглядати в контексті їх важливості для стимулювання інноваційно-орієнтованого розвитку країн з транзитивною економікою, що обумовлює створення певної форми взаємодії суб'єктів економіки у рамках концепції "інноваційної економіки". Ця спрямованість повинна орієнтувати економіку на усіх рівнях на створення інноваційного продукту (ідеї, рішення, технології, товару, послуги) з метою якнайповнішого задоволення суспільних потреб, що динамічно змінюються та розширюються.

Ключові слова: інноваційна економіка, інновації, нововведення, транзитивна економіка, економічний розвиток, глобалізація, система, конкурентоспроможність.

Рис. 6. Літ. 42.

DOI

Владислав В. Павлов

СТАНОВЛЕНИЕ МОДЕЛИ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ В СТРАНАХ С ТРАНЗИТИВНОЙ ЭКОНОМИКИ (НА ПРИМЕРЕ УКРАИНЫ)

В статье исследована проблема и возможности обеспечения становления модели инновационной экономики в странах с транзитивной экономикой на примере Украины, в условиях распространения и развития данной модели в развитых странах мира. Обосновано содержание понятия "инновационная экономика" как феномена с определенными особенностями и свойствами. Теоретически обосновывается место инноваций в качестве инструмента достижения целей обеспечения инновационно-ориентированного развития стран с транзитивной экономикой экономическими методами (на примере Украины). Сформированы рекомендации по внедрению элементов новой экономики в условиях Украины. Результаты данной статьи следует рассматривать в контексте их важности для стимулирования инновационно-ориентированного развития стран с транзитивной экономикой обуславливает создание определенной формы взаимодействия субъектов экономики в рамках концепции "инновационной экономики". Эта направленность должна ориентировать экономику на всех уровнях на создание инновационного продукта (идеи, решения, технологии, товара, услуги) с целью наиболее полного удовлетворения общественных потребностей динамично меняются и расширяются.

Ключевые слова: инновационная экономика, инновации, нововведения, транзитивная экономика, экономическое развитие, глобализация, система, конкурентоспособность.

* National Academy of Management. Kyiv.Ukraine.

Vladislav V. Pavlov

FORMATION OF THE MODEL OF INNOVATIVE ECONOMY IN COUNTRIES WITH TRANSITIVE ECONOMIES (ON THE EXAMPLE OF UKRAINE)

The article is devoted to the study of problems and opportunities to ensure the formation of a model of innovative economy in countries with transition economies on the example of Ukraine, in terms of dissemination and development of this model in developed countries. The content of the concept of "innovative economy" as a phenomenon with certain features and properties is substantiated. The place of innovations as a tool for achieving the goals of innovation-oriented development of countries with transition economies by economic methods (on the example of Ukraine) is theoretically substantiated. Recommendations on introduction of elements of new economy in the conditions of Ukraine are formed. The results of this article should be considered in the context of their importance for stimulating innovation-oriented development of countries with transition economies, which leads to the creation of a certain form of interaction between economic entities within the concept of "innovative economy". This orientation should orient the economy at all levels to create an innovative product (ideas, solutions, technologies, goods, services) in order to fully meet the social needs that are dynamically changing and expanding.

Keywords: innovation economy, innovations, innovations, transitive economy, economic development, globalization, system, competitiveness.

Peer-reviewed, approved and placed: 14.11.2019.

Постановка проблеми. Економіст-неокласик Мілтон Фрідман висловив думку, що єдиною метою організації економічної діяльності на ринку є отримання прибутку. Це, згідно його позиції, вимагає від вигодонабувачів реалізації певних дій стосовно забезпечення максимально можливої віддачі від діяльності за умови понесення мінімально можливих витрат ресурсів на цю діяльність [13; 36]. Проте, історія останніх декількох десятиліть показує, що вигоди від діяльності економічних суб'єктів можуть бути різними (не лише отримання прибутку), водночас, з метою отримання цих вигод, успішні суб'єкти економіки часто роблять значно більше, ніж мінімізують витрати та продають продукцію за максимально прийнятними на ринку цінами.

На глобальному та макрорівні такі дії сприяють економічному зростанню сучасних економік, розвитку ринків, зростанню зайнятості, а також формують інші переваги в масштабах всього суспільства. Саме тому, значна кількість сучасних дослідників теорії економічного розвитку вважає [40], що економічне зростання в першу чергу обумовлюється в сучасній, заснованій на знаннях "інноваційній економіці", не накопиченням капіталу (як стверджують прибічники неокласицизму), а інноваційним потенціалом та потребою його реалізації, що зумовлено стрімким розвитком знань та технологічних нововведень [35]. Зростання в інноваційній економіці, таким чином, стає кінцевим продуктом застосування знань [1;28]. Водночас, на відміну від прибічників теорії неокласичної економіки, теоретики інноваційної економіки пропонують різні точки зору на причини економічного зростання [42], проте, вбачаючи основи економічного зростання в оптимізації використання знань та технологічних навичок, розробці, впровадженні та поширенні інновацій.

В сучасному науковому співтоваристві країн з транзитивною економікою, що отримали в спадок ресурсно-орієнтовані економічні системи, залежні від ринкової кон'юнктури та такі, функцією яких в сучасній глобальній економіці може бути передусім сировинне забезпечення потреб глобалізованої економіки, існує розуміння того, що традиційну, ресурсно-орієнтовану модель економіки країни в умовах обмеженості потенціалу розвитку за рахунок невідновлювальних природних ресурсів доцільно трансформувати в іншу модель, а саме модель "інноваційної економіки". Альтернативою цього є ізоляціоністська політика, але у випадку транзитивних економік, перехідний характер яких визначає спрямування їх розвитку у напрямку переходу до активної участі у світовому розподілі праці, даний варіант не може розглядатись як доцільний.

Отже, для здійснення "переходу" до моделі інноваційної економіки країнам з транзитивною економікою слід вирішити ряд проблем використання обмежених ресурсів, розвитку використання природного і штучного інтелекту, формування ефективних пропорцій матеріального і нематеріального виробництва, задоволення нематеріальних і матеріальних потреб суспільства, створення, впровадження і поширення інновацій, захисту інтелектуальної власності. З огляду на це, у даній статті актуалізується проблематика характеристики умов і особливостей інноваційно-орієнтованого розвитку економіки країни, що істотним чином пов'язано зі становленням моделі «інноваційної економіки» в розвинутих країнах світу як найбільш ефективної на даний момент економічної основи соціально-економічних стосунків в сучасному глобалізованому суспільстві.

Професор школи бізнесу Девід Ашлстром стверджує: "основна мета бізнесу полягає в розробці нових та інноваційних товарів і послуг, які генерують економічне зростання, забезпечуючи при цьому вигоди для суспільства» [2]. Слід також зауважити, що, на думку провідних дослідників-економістів [29, 3, 4], джерелом ефективної діяльності і конкурентоспроможності на внутрішньому і міжнародних ринках в умовах інноваційної економіки стають більшою мірою нематеріальні активи (інформація, знання, кваліфікація і навички працівників, взаємовідносини між ними), ніж матеріальні чинники виробництва. У такій ситуації виникає потреба забезпечення стратегічної відповідності діяльності на макро- мезо- та мікрорівні рівневі розвитку техніко-технологічного базису сучасного виробництва та ринковим потребам.

В цілому, традиційна економіка має справу з рідкісними благами. Але тиражування ряду нематеріальних продуктів за допомогою цифрових технологій призводить до того [6;25], що витрати їх виробництва зводяться до символічних розмірів. У інноваційній економіці поняття рідкості традиційних ресурсів стає все менш актуальним. Актуалізується рідкість специфічних людських ресурсів: вільного часу, уваги, пам'яті, емоцій, смаку.

Центральним моментом інноваційної діяльності суб'єктів інноваційної економіки науковці вважають специфічну активність суб'єкта, що відповідає основним етапам розвитку інноваційних процесів та спрямована на створення та внесення якісних, принципових змін у власній системі організації, управління, виробництва тощо [26]. Окреслена діяльність є системною,

спрямованою на реалізацію нововведень на основі використання та впровадження нових ідей, знань, підходів або трансформації відомих результатів наукових досліджень та практичних розробок у новий або вдосконалений продукт [39].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У концептуальних позиціях сучасних вчених стосовно інноваційної економіки наука та технології трансформують та змушують традиційні сфери матеріального виробництва радикально змінювати власну технологічну основу, з огляду на те, що не засноване на інноваціях виробництво в інноваційній економіці є нежиттєздатним та непотрібним ринку [38, 41]. Концепт інноваційної економіки знаходить своє відображення також у збільшеній мінливості технологій внаслідок постійних інновацій [9], в зростанні мобільності галузевих структур [10], в посиленні внутрішньогалузевої інтеграції [33], в посиленні глобальної конкуренції [27]. На рівні підприємств дані тенденції виявляються у віртуалізації ресурсів, в глобальному «рознесенні» ланцюжків створення цінності, в концентрації фірм на своїх «ключових» компетенціях і передачі інших функцій зовнішнім підрядникам, в поширенні мережових і віртуальних організаційних форм, в поширенні застосування креативних технологій [4, 7, 33].

Саме становлення подібної, інноваційної економіки в країнах з трансформаційною економікою має стати орієнтиром для того, щоб сформувати сприятливі умови для розвитку цих країн. Зокрема, проблематика інноваційного розвитку в країнах, що розвиваються та країнах з транзитивною економікою досліджується в роботах [11, 22, 23].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Системні дослідження з огляду на специфіку та тенденції розвитку країн з транзитивною економікою на даний момент все ще є обмеженими, та потребують подальшого розвитку та доопрацювання. З огляду на це, існує необхідність коригування традиційних поглядів щодо напрямків і шляхів інноваційного розвитку країн з транзитивною економікою в умовах поширення моделі інноваційної економіки в глобальних масштабах. Саме тому, представлене дослідження зосереджується на збагаченні наукового розуміння сучасних економічних процесів шляхом осмислення, теоретичного узагальнення і структурування проблематики інноваційної економіки в контексті інноваційно-орієнтованого розвитку як доцільної домінанти розвитку за сучасних умов країн з транзитивною економікою, виокремлюючи місце інноваційної економіки в системі економічних стосунків в якості:

- рушійної сили інноваційно-орієнтованого розвитку економік країн світу в сучасних умовах;
- інструменту досягнення цілей забезпечення розвитку країн з транзитивною економікою економічними методами за умов глобалізації.

В якості ключової рушійної сили розвитку виділяються інновації, орієнтовані на задоволення все більш зростаючих споживчих потреб (що обумовлено передусім науково-технічним прогресом) в сучасній економіці.

Метою статті є дослідження проблем і формування рекомендацій стосовно забезпечення становлення моделі інноваційної економіки в країнах з транзитивною економікою в умовах поширення та розвитку даної моделі в розвинених країнах світу.

Основні результати дослідження. Одним з найбільш широких трактувань поняття інноваційної економіки є її розуміння як економіки суспільства, що базується на знаннях, інноваціях, на доброзичливому сприйнятті нових ідей, нових машин, систем і технологій, на готовності їх практичної реалізації в різних сферах людської діяльності [16]. Базовими системами інноваційної економіки вважаються інформаційні технології, комп'ютеризовані системи і високі виробничі технології, маркетингові технології та системи [37]. У інноваційній економіці наука та технології трансформують та змушують традиційні сфери матеріального виробництва радикально змінювати власну технологічну основу [32], з огляду на те, що не засноване на інноваціях виробництво в інноваційній економіці є нежиттєздатним та непотрібним ринку.

Макрорівень управління включає елементи регулюючих механізмів державного регулювання ринкових процесів, правового регулювання підприємницької діяльності, соціального, політичного регулювання тощо [14]. Результатом застосування його інструментарію на систему інноваційної економіки є комплекс впливів на функціональні підсистеми рівня галузі чи регіону (мезорівень), рівня підприємства (мікрорівень) та на цільовий ринок, зорієнтованих на вирішення комплексних проблем в контексті складових маркетингового підходу до інноваційної діяльності "4Р": товар, ціна, система розподілу (збуту), система стимулювання.

Історія економічного розвитку останніх десятиліть в окремих країнах світу свідчить про позитивний прямий зв'язок між впровадженням нових технологій і економічним зростанням. Так, з кінця 1970-х років, згідно з дослідженнями [31], США отримала непропорційно значну (відносно частки населення в кількості населення світу) частку світового багатства саме за рахунок зорієнтованості на здійснення високотехнологічних інноваційних змін на ринку, демонструючи, що технологічні інновації є центральним каталізатором сталого економічного розвитку на рівні як конкретних ринків та окремої економіки, так і, як наслідок поширення інновацій американського бізнесу по всьому світу, – глобальної економічної системи та світового ринку товарів та послуг.

Іншим прикладом є те, що саме реалізація інноваційного потенціалу Індії і Китаю в 1980-2000-х роках багато в чому пояснює зростання ВВП цих країн, чому сприяв розвиток національних інноваційних систем даних країн за рахунок значних інвестицій в дослідження та розробки, а також в поширення знань та розвиток персоналу. Зв'язуючи науковий сектор з бізнесом та маркетингом, створюючи стимули для інноваційної діяльності, збалансовуючи імпорту технологій і зусилля зі створення власних високотехнологічних розробок, обидві країни мали динамічне економічне зростання в останні десятиліття [20].

Явище інновації нерозривно пов'язане з феноменами зміни, новини, реформи чи ідеями, які є за своєю суттю традиційними, але сприймаються та подаються як нові. Інноваціями вважаються найрізноманітніші факти, процеси і явища технічного, організаційного, суспільного або психологічного характеру [30]. Інноваційний процес має характер дій, що складаються у виникненні та першому введенні в практику нових технічних, технологічних,

організаційних та інших рішень [15]. Ці дії повинні, в результаті співробітництва суб'єктів, залучених до інноваційного процесу, генерувати певну цінність інновації, що сформувалась внаслідок взаємодії.

Звертаючись до проблеми створення умов для формування моделі інноваційної економіки на прикладі конкретної країни – України, проаналізуємо тенденції інноваційного розвитку, характерні для даної країни.

Так, представлені на рис. 1 дані щодо динаміки питомої ваги українських підприємств, що займалися інноваціями в період 2000-2015 рр., свідчать про те, що в середньому інноваційну активність в країні виявляло 11-18% підприємств, ця частка дещо знизилась в період 2004-2010 рр., після чого стабілізувалась на рівні 16-17% до теперішнього часу без відчутних тенденцій до зростання (зниження) [43].

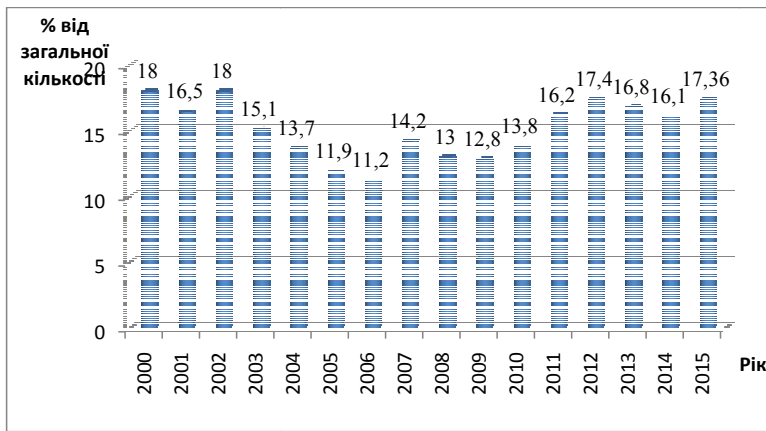

Рис. 1. **Зміна питомої ваги підприємств України, що займалися інноваціями у 2000-2015 рр., побудовано на основі даних [43]**

Примітки: 2014-2015 рр. — дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

Тобто, ніяких проривних тенденцій у поширенні інноваційної активності в країні до цього часу не прослідковується. Навіть навпаки, за даними (рис. 2) питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової за останні 8 років стабільно знижувалась, отже, наочною є тенденція до погіршення рівня задоволення потреб споживачів за рахунок саме інноваційної продукції.

Іншими характеристиками, які досліджуються в даній статті та мають показати тенденції в інноваційній активності України (тобто, на шляху до побудови інноваційної економіки) є впровадження у виробництво інноваційних видів продукції (рис. 3) та впровадження нових технологічних процесів (рис. 4) промисловими підприємствами України.

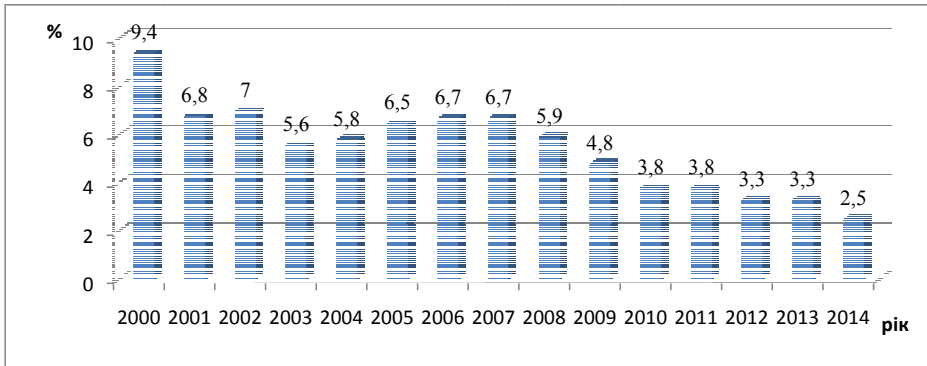

Рис. 2. Питома вага реалізованої в Україні інноваційної продукції в обсязі промислової, % побудовано на основі даних [43]

Примітки: 2014 р. — дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

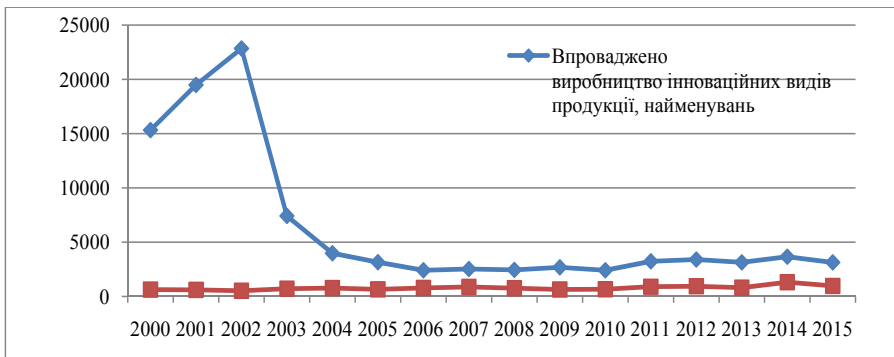

Рис. 3. Впровадження у виробництво інноваційних видів продукції промисловими підприємствами України в 2000-2015 рр.
побудовано на основі даних [43]

Примітки: 2014-2015 рр. — дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

Очевидним є суттєве зниження впровадження інноваційних видів продукції в першій половині 2000-х років, після чого показник стабілізувався на рівні нижчому за 5000 найменувань (рис. 4.).

Стабільним є рівень впровадження нових видів техніки та маловідходних та ресурсозберігаючих технологій. Водночас, нестабільною є динаміка впровадження нових технологічних процесів, що, після вираженої тенденції до зростання в 2006-2011, вже з 2012 р. отримала від'ємний напрямок розвитку.

Важливо також проаналізувати динаміку кількості наукових організацій в країні, що визначають рівень розвитку науки, техніки та технологій, є фундаментом для обґрунтування інноваційних ідей та створення інновацій. Так, за даними (рис. 5) можна говорити про тенденцію до зниження кількості

організації, які виконували наукові дослідження й розробки, починаючи з середини 2000-х років, вже в кінці цього десятиліття ця кількість стала меншою ніж в 1991 році та продовжила динамічне зниження надалі.

Рис. 4. Впроваджено нових технологічних процесів промисловими підприємствами України в 2000-2015 рр., побудовано на основі даних [43]

Примітки: 2014-2015 рр. — дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

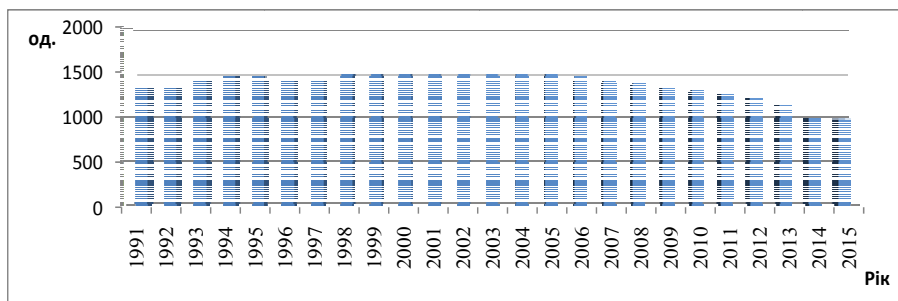

Рис. 5. Кількість організацій, які виконували наукові дослідження й розробки в Україні в 1991-2015 рр., побудовано на основі даних [43]

Примітки: 2014-2015 рр. — дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

Аналізуючи за даними (рис. 6) динаміку наукових кадрів в Україні за 1995-2015 рр. слід відзначити досить суттєве зниження кількості науковців в країні за означений період.

Так, в 2015 році їх стало майже втричі менше ніж в 1995 році, натомість, кількість кандидатів та докторів наук в країні зростала, що можна пояснити (в контексті зниження кількості науковців взагалі) не підвищенням якості науки, а престижем володіння науковим ступенем, часто серед осіб, які безпосереднього відношення до науки не мають (політики, чиновники, представники бізнесу).

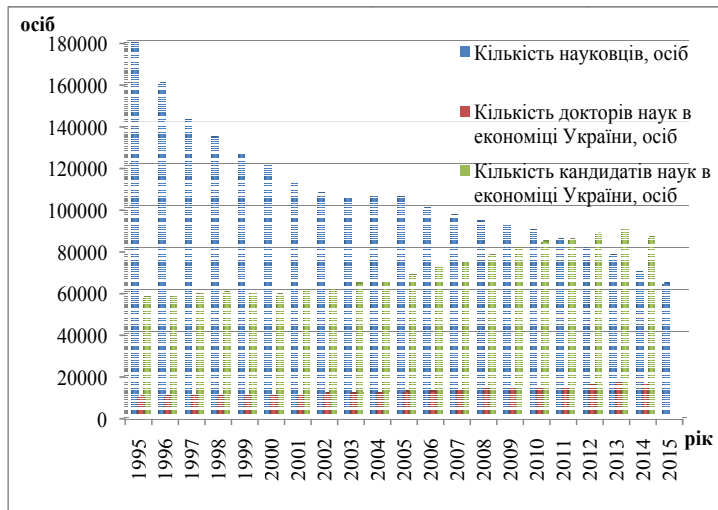

Рис. 6. Наукові кадри в Україні в 1995-2015 рр.,
побудовано на основі даних [43]

Примітки: 2014-2015 рр. — дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції; починаючи з 2015 рік державні статистичні спостереження щодо кількості докторів та кандидатів наук в економіці України скасовані

Дещо парадоксальною є ситуація з даними рис. 6 починаючи з 2012 року, коли кількість кандидатів наук в країні стала перевищувати кількість науковців, тобто, в країні наявність ступеню фактично перестала бути індикатором роботи саме науковця (враховуючи, що далеко не всі науковці є кандидатами наук), більшою мірою орієнтуючись на потреби бізнесу та державних чиновників, які, маючи ступінь, працюють не в наукових установах і не створюючи наукового результату після захисту дисертації.

На рис. 7. показано динаміку та структуру виконаних наукових та науково-технічних робіт в Україні в 1996-2015 рр.

Так, загальна вартість виконаних наукових та науково-технічних робіт в Україні в останні роки суттєво знизилась у доларовому еквіваленті (значною мірою через суттєве, майже втричі, зростання курсу долару по відношенню до української гривні), а до того мала нестабільну динаміку. В структурі робіт завжди переважали розробки. Водночас, більш показовим є показник питомої ваги наукових і науково-технічних робіт у ВВП України (рис. 8), що має стабільну тенденцію до зниження (від 1,36% в 1996 році до 0,64% в 2015).

Очевидно, й рівень в 0,6% ВВП в 2015 році є вкрай недостатнім для того, щоб вважати країну інноваційно-орієнтованою та такою, що спрямовує зусилля для побудови інноваційної економіки.

Отже, потрібно зважати на серйозні обмеження інноваційному процесі в країнах з транзитивною економікою.

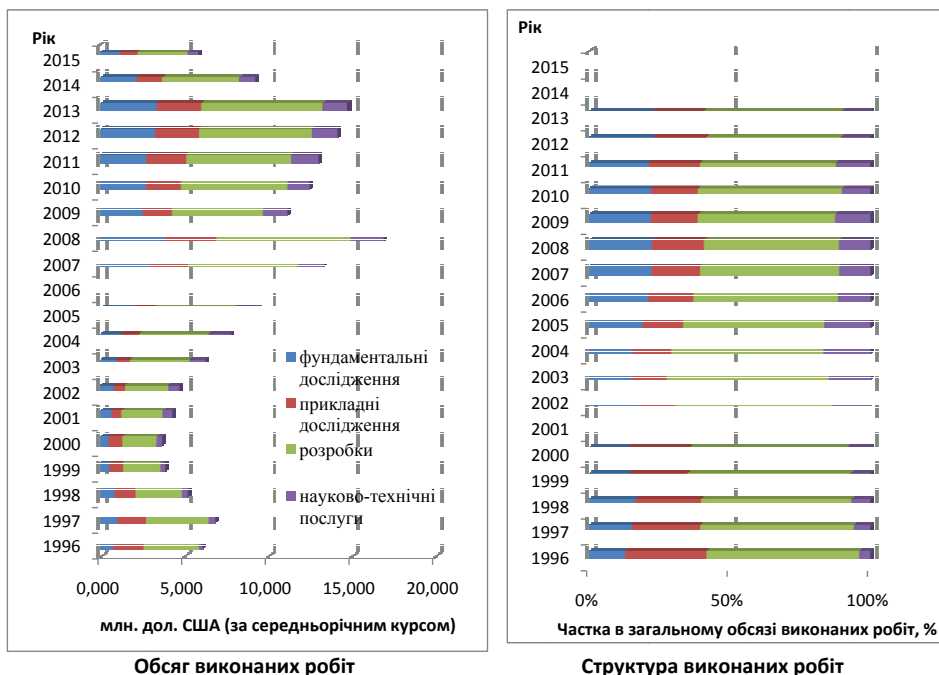

Рис. 7. Динаміка та структура виконаних наукових та науково-технічних робіт в Україні в 1996-2015 рр., побудовано на основі даних [43]

Примітки: 2014-2015 рр. — дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

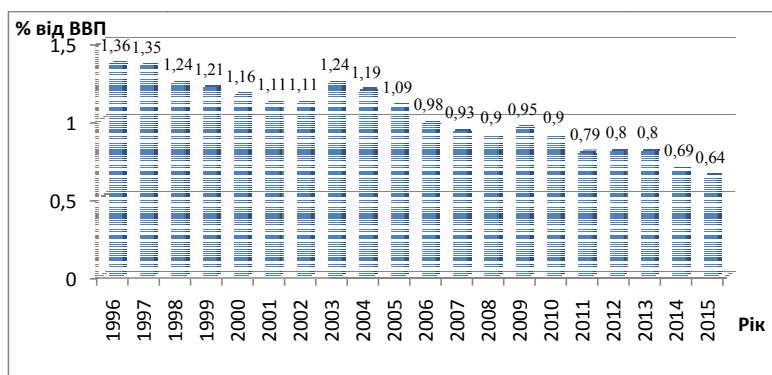

Рис. 8. Питома вага виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП України в 1996-2015 рр., побудовано на основі даних [43]

Примітки: 2014-2015 рр. — дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

Так автором даної статті, на основі дослідження досвіду України, та робіт інших дослідників, що вивчали проблеми інноваційних процесів в країнах, що розвиваються та країнах з транзитивною економікою, з-поміж факторів, які ускладнюють реалізацію інноваційного процесу в означених країнах, виділяє наступні:

- низький рівень залучення людських ресурсів до роботи у секторах економіки, що є основою інноваційної економіки (інформаційні технології, наука, освіта, телекомунікації, сфера інноваційних послуг);
- обмежене співробітництво економіки з наукою;
- обмеженість фінансування інновацій, обумовлена як обмеженими обсягами наявних ресурсів у компаній країн та у держави, так і відсутністю пріоритетності у фінансуванні інновацій (результати від впровадження яких часто можуть бути виявлені лише в середньо-та довгостроковому періоді, а капіталовкладення вимагаються суттєві);
- незначна частка підприємств, діяльність яких орієнтована на нові технології;
- низький рівень компетентісного потенціалу людських ресурсів, обмеженість висококваліфікованих кадрів, готових до продуктивної діяльності, заснованих на створенні та поширенні знань і інновацій;
- обмеженість внутрішньогалузевого співробітництва та взаємовигідного обміну "ноу-хау";
- обмежений доступ до високоспеціалізованих консультаційних послуг в сфері нових технологій, трансферу знань та інновацій;
- низький рівень приватно-державного партнерства в інноваційній сфері;
- непоширеність систем мотивації та стимулювання, пов'язаних з індивідуальними досягненнями працівників в сфері інновацій;
- низький рівень юридичної культури в галузі охорони авторського права і інтелектуальної власності;
- нерозвинені та неефективні патентні процедури.

Водночас, стрімкий розвиток новітніх інформаційних технологій, наростаючі потоки інформаційних, у тому числі аудіо-, відео-, даних, створення нових комунікаційних зв'язків, визначають характер переходу України від поточної ситуації, яка характеризується практичною відсутністю суттєвих тенденцій до пожвавлення інноваційної активності на макрорівні, реалізації окремих інноваційних проектів на рівні окремих підприємств, до розробки інноваційної системи на рівні країни як запоруки успіху економіки. Це потребує все більш рішучої заміни традиційного бачення ролі та місця України в системі світового господарства, актуалізації значення інновацій в створенні сталих позицій підприємств країни на світових ринках, в забезпеченні добробуту населення країни, його зростаючих під впливом проривних змін в сучасних технологіях, споживчих потреб. Таке бачення доцільно базувати на досягненні певних орієнтирів, які притаманні інноваційній економіці, і створювати умови та реалізовувати заходи з метою досягнення даних орієнтирів.

Забезпечити втілення ініціатив та принципів, закладених в концепції інноваційної економіки і досягнення встановлених цільових орієнтирів

розвитку країни дозволить формування системи управління інноваційним розвитком країни. Подібна система являє собою відкриту систему найбільш важливих елементів, що забезпечують цілеспрямований поступ країни на шляху інноваційного розвитку (рис. 9).

Орієнтирами становлення та розвитку інноваційної економіки в Україні, з огляду на досвід сучасних розвинутих економік світу, мають стати:

- висока якість життя населення, як наслідок — його висока купівельна спроможність, здатність купувати високотехнологічну продукцію, що можна забезпечити завдяки високій вартості і якості людського капіталу;
- водночас, якість людського капіталу має забезпечуватись через підвищення рівня розвитку освіти і науки, що визначає можливості для реалізації технологій та виробництва переважно на IV-VI-му технологічному укладах.

Важливим є забезпечення для бізнесу на рівні країни високого рівня свободи поведінки на ринку, наслідком чого має стати:

- зростання конкуренції на внутрішньому ринку та високий попит на інновації;
- створення нових ринкових сегментів (під нові, високотехнологічні продукти), розвиток існуючих ринків;
- активізація маркетингової діяльності, розвиток індустрії знань і їх експорту.

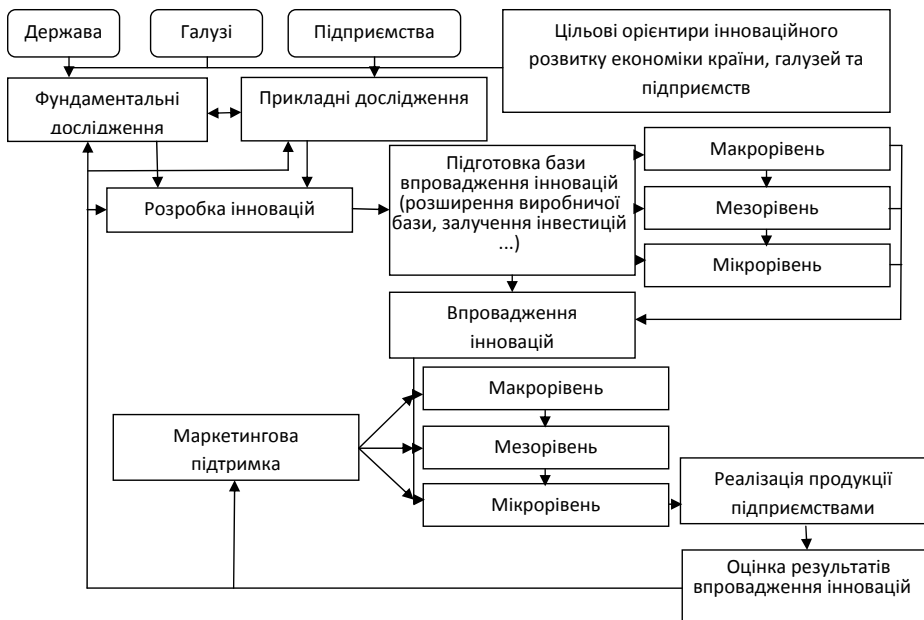

Рис. 9. Система управління інноваційним розвитком країн з транзитивною економікою, розроблено автором

Вказані умови дозволятимуть створити таке середовище в межах країни, що характеризуватиметься надмірністю пропозиції інноваційних рішень, і, як

наслідок, ефективністю втілення на практиці найбільш продуктивної частини з них, за рахунок конкуренції інновацій, ідей, рішень, технологій, процесів. Індикаторами успішності поступу на шляху створення інноваційної економіки України має бути:

- зростання частки інноваційних підприємств, і, як орієнтир для інноваційної економіки, — вироблення в межах країни інноваційної продукції понад 60-80% від загального обсягу виробництва;

- висока конкурентоспроможність продукції та підприємств вітчизняної економіки та ефективність маркетингової діяльності цих підприємств на зовнішніх ринках, і, як наслідок, — високий рівень конкурентоспроможності економіки України.

Для успішної реалізації інноваційного потенціалу легкої промисловості України, на нашу думку, слід створювати такий креативно-інноваційний клімат, який би характеризувався: високою ініціативністю персоналу до участі у вирішенні проблем підприємства; ефективним мотиваційним механізмом формування креативних рішень кожним працівником. Необхідним є створення такого механізму, де усі учасники інноваційних змін усвідомлюють вигідність інноваційної діяльності не лише для підприємства, але й для них самих, тому, що підвищення їх доходів залежить від ефективності діяльності підприємства, від розширення його ринкових можливостей за допомогою впровадження інновацій.

Концепція інноваційної економіки, що значною мірою збігається за основними позиціями з ідеями «Нової теорії росту», розробленої в 1980-х рр. американським економістом Полом Ромером («Endogenous Technological Change» [24]), характеризує новий етап в економічному розвитку сучасної цивілізації, у рамках якого виникли і отримали розвиток раніше невідомі технічні і соціальні інститути на шляху оптимізації системи ринкової економіки. Характерною ознакою інноваційної економіки є чітка спрямованість відтворювального процесу на досягнення високої технологічної конкурентоспроможності на рівні економіки країни, економіки галузей, економіки підприємств на основі нових знань, технологій і інформації [8, 21]. Саме це дозволяє задовольнити найефективніше потреби суспільства в товарах і послугах, які дуже динамічно змінюються саме в умовах такої економічної моделі.

За таких умов формується принципово новий механізм економічного зростання і розвитку, заснований на знаннях і передових технологіях: на перший план виходять інтелектуальні складові товарів і послуг; вирішальними чинниками економічного зростання стають науковість продуктів і інтелектуальний потенціал людських ресурсів. Це стало основою і методологічною основою втілення концепції розвитку інноваційної діяльності в контексті стійкого задоволення інтересів суспільства, яка реалізується, наприклад, у рамках моделей системи управління стійким інноваційним соціально-орієнтованим розвитком економіки [12], і ґрунтується на органічно сполучених системному і комплексному підходах.

Особливості формування інноваційного суспільства в розвинених країнах світу супроводжуються становленням економічних і технологічних устроїв,

структурні елементи яких формуються під впливом тенденцій інноваційної економіки. При усьому різноманітті проблем і протиріч концепції інноваційної економіки, важливо використати досвід її становлення в розвинених країнах світу, з урахуванням особливостей економіки і специфіки конкретної країни, в якій впроваджуються елементи і принципи нового порядку взаємовідносин економічних суб'єктів, держави і суспільства. Отже, стратегічним напрямом трансформації країн з транзитивною економікою є забезпечення соціально-орієнтованого розвитку, підвищення інноваційної активності суб'єктів господарської діяльності в умовах орієнтації на побудову моделі інноваційної економіки в цих країнах.

При усьому різноманітті проблем і протиріч, «інноваційна економіка» є феноменом, що привертає увагу сучасних науковців і набуває поширення в сучасному розвиненому світі. Слід констатувати, що, як вважає переважна більшість сучасних науковців, що аналізують проблематику інноваційного розвитку [17, 18, 19], трансформація моделі функціонування та розвитку економіки в розвинених країнах світу від традиційної моделі, до моделі "інноваційної економіки" вже значною мірою відбулась.

Актуальним, на думку автора, є не революційний перехід країн з транзитивною економікою до інноваційної стадії розвитку (що є практично неможливим через неготовність до цього в першу чергу людських ресурсів, та недостатність матеріально-технічної бази та фінансового забезпечення в подібних країнах), а знаходження балансу між традиційним і новим баченням економічного розвитку та формування пріоритетних напрямків розвитку, які сприятимуть гармонійному переходу до моделі інноваційної економіки. Такий баланс слід вишукувати як в науковому плані, так і в практичній господарській діяльності, з метою забезпечення потреб, цінностей і інтересів сучасного суспільства країн з транзитивною економікою (зокрема, України, яка є прикладом в даному дослідженні), досягнення цілей інноваційного розвитку.

Результати дослідження цієї статті доцільно використати надалі в контексті вивчення теорії інноваційного розвитку, а також креативного підходу до створення інноваційного продукту.

Потрібна розробка теоретичних положень конвергенції моделі інноваційної економіки і умов та специфіки транзитивної економіки, їх гармонізація. Органічний синтез «перехідної» і «інноваційної» економік послужить основою для єдиної конструкції економічної науки майбутнього в контексті забезпечення сталого соціально-економічного розвитку на глобальному рівні за рахунок інновацій, які в цій економіці стають ключовим ресурсом з усе більш вираженим значенням.

Методологія проактивного управління розвитком економіки України з огляду на потребу досягнення стану, що характеризуватиме її як інноваційну, охоплює широке коло моделей, методів, механізмів та інструментів, які реалізуються на макро-, мезо- та мікрорівні. Це визначає напрямок подальших досліджень проблематики динамічного та збалансованого розвитку економіки України в контексті отримання фундаментальних передумов такого розвитку з концепції інноваційної економіки. Перспективи подальших досліджень, на основі і з використанням наукових результатів

даної статті, також полягають в аналізі, структуризації і формалізації моделей економічного розвитку країн, а також — у виявленні напрямів оптимізації управління економікою на макrorівні в сучасному глобалізованому суспільстві.

Висновки. Таким чином, слід констатувати, що в сучасному світі економічну основу інноваційного розвитку на рівні економіки окремої країни утворює «інноваційна економіка», яка повинна поєднувати вимоги ринкової раціональності з можливостями для створення, широкого впровадження та дифузії інновацій, які є основою для зростання споживчих потреб населення країни та виробничого потенціалу її економічних суб'єктів.

За цих умов становлення та розвиток інноваційної економіки доцільно вбачати в якості головного стратегічного орієнтуру розвитку країн з транзитивною економікою (зокрема, України) в сучасних умовах. Це визначає потребу і факт покращення існуючого стану економіки України через впровадження певних новітніх, кращих ніж існуючі, рішень, технологій, ідей в певній сфері діяльності (економіці, маркетингу, управлінні, технології, техніці тощо). Управління таким розвитком здійснюється на декількох рівнях: рівні держави (макрорівні), рівні регіону чи галузі (мезорівні), рівні конкретного суб'єкта господарської діяльності.

У статті охарактеризована специфіка інноваційної економіки, сформульовані стратегічні цілі розвитку в умовах інноваційної економіки, а також представлено і проаналізовано комплекс взаємозв'язаних елементів функціонування економічної системи країн з транзитивною економікою за умови їх орієнтації на впровадження моделі інноваційної економіки.

Україна, як країна з перехідною економікою, знаходиться на початковому етапі формування ефективної системи інноваційного розвитку, і на даному етапі вирішення протиріч макро-, мезо- і мікроекономічних інтересів та цілей у економічній системі країни є важливим фактором подолання інерційності її розвитку. Доцільним інструментом узгодження цих цілей та інтересів є орієнтація на певну, конкретну модель розвитку на всіх рівнях, з ієрархічним підпорядкуванням цілей та інтересів від макро- через мезо- і до мікрорівня потребам створення, широкого впровадження та поширення інновацій, як найважливішої умови забезпечення конкурентоспроможності підприємств, галузей, економіки країни на внутрішньому та зовнішніх ринках.

Таким чином, становлення та розвиток інноваційної економіки доцільно вбачати в якості головного стратегічного орієнтуру розвитку України в сучасних умовах. Поступ у напрямку формування подібного стану економіки в країні визначатиме можливості фактичного покращення існуючого стану мезо- та мікрорівня економіки, шляхом впровадження певних новітніх, кращих ніж існуючі, рішень, технологій, ідей в певній сфері діяльності (економіці, маркетингу, управлінні, технології, техніці тощо). Однією з основних можливостей забезпечення виживання і розвитку економічних суб'єктів в країнах з транзитивною економікою, що здатна забезпечити інноваційна економіка, стає можливість запропонувати, розробити, виготовити, вивести на ринок і просувати на ньому орієнтовані на задоволення існуючих потреб інноваційні товари з новими споживчими якостями, або ж товари, що призначені для задоволення нових (у тому числі принципово нових) потреб (у

ряді випадків ці потреби цілеспрямовано формуються). Тобто, саме інноваційність стає ключем для вирішення проблем розширення ринкових можливостей та посилення ринкових позицій на рівні як конкретної країни, галузі, так і на рівні підприємства за умов цілеспрямованої, узгодженої на макро, мезо- та мікрорівні проактивної політики створення інноваційної економіки, як моделі стратегічного розвитку країни з транзитивною економікою.

1. Aghion, P., Akcigit, U., & Howitt, P. (2015). Lessons from Schumpeterian growth theory. *American Economic Review*, 105(5), 94-99.
2. Ahlstrom D. Innovation and Growth: How Business Contributes to Society / D. Ahlstrom // *Academy of Management Perspectives*. 2010. №24 (3). Pp. 11-24.
3. Borrås, S. (2016). Organisations in Innovation Systems: Entrepreneurship, Intrapreneurship and Public Policy. DBP Working Papers. Copenhagen, Department of Business and Politics, Copenhagen Business School: 19
4. Borrås, S. and C. Edquist (2013). The Choice of Innovation Policy Instruments." *Technological Forecasting and Social Change* 80(8): 1513-1522
5. Borrås, S. and C. Edquist (2015). Education, Training and Skills in Innovation Policy. *Science and Public Policy* 42(2): 215-227.
6. Brisbane City Council (2013). Digital Brisbane: A strategy for a digitally driven economy, <http://www.brisbanemarketing.com.au/Business/Digital-Brisbane/pages/Digital-Strategies.aspx>
7. Capello, R. and C. Lenzi, Eds. (2013). Territorial Patterns of Innovation. An Inquiry on the Knowledge Economy in European Regions. London, Routledge.
8. Dyer-Witheford, N. (2014). The global worker and the digital front. In C. Fuchs & M. Sandoval, eds. *Critique, social media and the information society*. New York: Routledge.
9. Edquist, C. (2014). Striving towards a Holistic Innovation Policy in European countries – But linearity still prevails! *STI Policy Review* 5(2): 1-19.
10. Edquist, C. and J. M. Zabala Iturriagoitia (2015). The Innovation Union Scoreboard is flawed: The Case of Sweden – not the innovation leader of the EU. C. W. P. N. 2015/27.
11. EUNETMAR (2014). Romania Country Fiche, Studies to support the development of sea basin cooperation in the Mediterranean, Adriatic and Ionian, and Black Sea.
12. Fiore, E., and Tamborini, P. (2014). Open System in bean cultivation for Local Economical Development. *Scientific Conference proceedings, Zilina (Slovakia)*, 9-13 June, 2014, pp.359-364.
13. Friedman M. (1962). *Capitalism and Freedom*. Chicago: University of Chicago Press.
14. Grossman G. & Helpman, E. (1991). *Innovation and Growth in the Global Economy*, MIT Press, Cambridge.
15. Hamacher, S. (2014). Exploring the Frugal Innovation Process – An Empirical Study of a New Emerging Market Phenomenon. Copenhagen Business School, Center for Business and Development Studies, Master Thesis.
16. Kotter, J. (2012). How the most innovative companies capitalize on today's rapid-fire strategic challenges and still make their numbers. *Harvard Business Review*, 90(11), 43-58.
17. Millard, J. (2014). Development Theory. In: Howaldt, J. Theoretical approaches to social innovation – a critical literature review. Collaborative project: Social Innovation – Driving Force of Social Change. p. 34-59.
18. Pansera, M. (2013). Frugality, grassroots and inclusiveness – new challenges for mainstream innovation theories. *African Journal of Science, Technology, Innovation and Development*, 5 (6)
19. Pansera, M.; S. Sarkar (2016). Crafting Sustainable Development Solutions – Frugal Innovations of Grassroots Entrepreneurs. *Sustainability*, 8 (51)
20. Peilei F. Innovation capacity and economic development: China and India / F. Peilei // *Economic Change and Restructuring*. 2011. №44 (1/2). Pp. 49-73.
21. Prahalad, C.K. (2012). Bottom of the Pyramid as a Source of Breakthrough Innovations. *Journal of Product Innovation Management*, 29(1), 6-12.
22. Rawat, A. (2015). SI 2 – Trajectory of change – Remodelling India's national innovation system for sustainable development & inclusive growth. IAMOT (International Association for Management of Technology) Conference – Technology, Innovation and Management for Sustainable Growth – Proceedings.

23. Regione Lazio (2014), Smart Specialisation Startegy (S3) – Regione Lazio, July 2014.
24. Romer Paul M. (1999). Endogenous Technological Change, Levine's Working Paper Archive 2135, David K. Levine.
25. Russell Belk. (2014). You Are What You Can Access: Sharing and Collaborative Consumption Online, *Journal of Business Research* 67(8):1595–1600
26. Segarra, A., & Teruel, M. (2014). High-growth firms and innovation: an empirical analysis for Spanish firms. *Small Business Economics*, 1-17.
27. Shapley, L. S. and M. Shubik. (1969). Pure Competition, Coalitional Power and Fair Division. *International Economic Review*, 10 (3): 337-362.
28. Sledzik K. (2016). Patent Policy in an Innovation Driven Economy: Schumpeter's "Innovation Wave Perspective. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 1 (79), 327-338; www.wneiz.pl/frfu.
29. Slivko O., Theilen B. (2014). Innovation or imitation? The effect of spillovers and competitive pressure on firms' R&D strategy choice, "Journal of Economics" vol. 112, iss. 3, pp. 253-282.
30. Sobel R.S. (2015), *Economic Freedom and Entrepreneurship*, School of Business Administration, The Citadel.
31. Steil B.; Victor D. G.; Nelson, R. R. *Technological Innovation and Economics Performance A Council of Foreign Relations Book / B. Steil, D. G. Victor, R. R. Nelson // Princeton University Press, 2002.*
32. Todaro, M. & Smith, M. (2011). *Economic Development*, London: Addison-Wesley
33. van Beers, C., A. Havas and E. Chiappero Martinetti. (2015). Overview of Existing Innovation Indicators. CRESSI Working Papers. 24/2015.
34. van Beers, C., A. Havas and E. Chiappero Martinetti. (2015). Overview of Existing Innovation Indicators. CRESSI Working Papers. 24/2015.
35. Winter, S. G. (2016). The place of entrepreneurship in "The Economics that Might Have Been." *Small Business Economics*, 47(1), 15-34.
36. Zwillenger, P., Field, D., and Dean, D. (2014). Boston Consulting Group (The). *The Connected World: Greasing the Wheels of the Internet Economy*, commissioned by ICANN, January, <https://www.icann.org/en/system/files/files/bcg-internet-economy-27jan14-en.pdf>
37. Zwillenger, P., Field, D., and Dean, D. (2014). Boston Consulting Group (The). *The Connected World: Greasing the Wheels of the Internet Economy*, commissioned by ICANN, January, <https://www.icann.org/en/system/files/files/bcg-internet-economy-27jan14-en.pdf>
38. Богашко О.Л. Еволюція теоретичних підходів до інноваційного розвитку в економічній науці / О.Л. Богашко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2013. № 2 [22]. С. 23-29.
39. Василенко В.О. Інноваційний менеджмент / В.О. Василенко, В.Г. Шматько. За редакцією В.О. Василенко. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 440 с.
40. Желюк Т. Л. Трансформаційні процеси економічної системи в умовах сучасних викликів: [монографія] / Т. Л. Желюк; за загальною редакцією д.е.н., проф. В. І. Гринчуцького. Тернопіль: Крок, 2014. 544 с.
41. Коломієць І.Ф. Еволюція теорій інноваційно-технологічного розвитку в ретроспективній оцінці / І.Ф. Коломієць, Г.В. Гошовська // Регіональна економіка. 2014. № 2. С. 178-186.
42. Роузфілд С. Порівнюємо економічні системи. Культура, багатство та влада в XXI столітті / Стівен Роузфілд. К.: К.І.С., 2005.

1. Aghion, P., Akcigit, U., & Howitt, P. (2015). Lessons from Schumpeterian growth theory. *American Economic Review*, 105(5), 94-99.
2. Ahlstrom D. *Innovation and Growth: How Business Contributes to Society / D. Ahlstrom // Academy of Management Perspectives*. 2010. №24 (3). Rr. 11-24.
3. Borrás, S. (2016). *Organisations in Innovation Systems: Entrepreneurship, Intrapreneurship and Public Policy*. DBP Working Papers. Copenhagen, Department of Business and Politics, Copenhagen Business School: 19
4. Borrás, S. and C. Edquist (2013). The Choice of Innovation Policy Instruments." *Technological Forecasting and Social Change* 80(8): 1513-1522
5. Borrás, S. and C. Edquist (2015). Education, Training and Skills in Innovation Policy. *Science and Public Policy* 42(2): 215-227.
6. Brisbane City Council (2013). *Digital Brisbane: A strategy for a digitally driven economy*, <http://www.brisbanemarketing.com.au/Business/Digital-Brisbane/pages/Digital-Strategies.aspx>

7. Capello, R. and C. Lenzi, Eds. (2013). *Territorial Patterns of Innovation. An Inquiry on the Knowledge Economy in European Regions*. London, Routledge.
8. Dyer-Withford, N., 2014. The global worker and the digital front. In C. Fuchs & M. Sandoval, eds. *Critique, social media and the information society*. New York: Routledge.
9. Edquist, C. (2014). Striving towards a Holistic Innovation Policy in European countries – But linearity still prevails! *STI Policy Review* 5(2): 1-19.
10. Edquist, C. and J. M. Zabala Iturriagagoitia (2015). The Innovation Union Scoreboard is flawed: The Case of Sweden – not the innovation leader of the EU. C. W. P. N. 2015/27.
11. EUNETMAR (2014), Romania Country Fiche, Studies to support the development of sea basin cooperation in the Mediterranean, Adriatic and Ionian, and Black Sea.
12. Fiore, E., and Tamborini, P. (2014). Open System in bean cultivation for Local Economical Development. Scientific Conference proceedings, Zilina (Slovakia), 9-13 June, 2014, pp. 359-364.
13. Friedman M. 1962. *Capitalism and Freedom*. Chicago: University of Chicago Press.
14. Grossman G. & Helpman, E. (1991). *Innovation and Growth in the Global Economy*, MIT Press, Cambridge.
15. Hamacher, S. (2014). *Exploring the Frugal Innovation Process – An Empirical Study of a New Emerging Market Phenomenon*. Copenhagen Business School, Center for Business and Development Studies, Master Thesis.
16. Kotter, J. (2012). How the most innovative companies capitalize on today's rapid-fire strategic challenges—and still make their numbers. *Harvard Business Review*, 90(11), 43-58.
17. Millard, J. (2014). Development Theory. In: Howaldt, J. Theoretical approaches to social innovation – a critical literature review. Collaborative project: Social Innovation – Driving Force of Social Change, p. 34-59.
18. Pansera, M. (2013). Frugality, grassroots and inclusiveness – new challenges for mainstream innovation theories. *African Journal of Science, Technology, Innovation and Development*, 5 (6)
19. Pansera, M.; S. Sarkar (2016). Crafting Sustainable Development Solutions – Frugal Innovations of Grassroots Entrepreneurs. *Sustainability*, 8 (51)
20. Peilei F. Innovation capacity and economic development: China and India / F. Peilei // *Economic Change and Restructuring*. 2011. №44 (1/2). Rr. 49-73.
21. Prahalad, C.K. (2012). Bottom of the Pyramid as a Source of Breakthrough Innovations. *Journal of Product Innovation Management*, 29(1), 6-12.
22. Rawat, A. (2015). SI 2 – Trajectory of change – Remodelling India's national innovation system for sustainable development & inclusive growth. IAMOT (International Association for Management of Technology) Conference – Technology, Innovation and Management for Sustainable Growth – Proceedings.
23. Regione Lazio (2014), *Smart Specialisation Strategy (S3) – Regione Lazio*, July 2014.
24. Romer Paul M, 1999. *Endogenous Technological Change*, Levines Working Paper Archive 2135, David K. Levine.
25. Russell Belk (2014). You Are What You Can Access: Sharing and Collaborative Consumption Online, *Journal of Business Research* 67(8):1595–1600
26. Segarra, A., & Teruel, M. (2014). High-growth firms and innovation: an empirical analysis for Spanish firms. *Small Business Economics*, 1-17.
27. Shapley, L. S. and M. Shubik. (1969). Pure Competition, Coalitional Power and Fair Division. *International Economic Review*, 10 (3): 337-362.
28. Sledzik K. (2016). Patent Policy in an Innovation Driven Economy: Schumpeters “Innovation Wave” Perspective. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 1 (79), 327–338; www.wneiz.pl/frfu.
29. Slivko O., Theilen B. (2014). Innovation or imitation? The effect of spillovers and competitive pressure on firms R&D strategy choice, “*Journal of Economics*” vol. 112, iss. 3, pp. 253–282.
30. Sobel R.S. (2015). *Economic Freedom and Entrepreneurship*, School of Business Administration, The Citadel.
31. Steil B.; Victor D. G.; Nelson, R. R. *Technological Innovation and Economics Performance A Council of Foreign Relations Book / B. Steil, D. G. Victor, R. R. Nelson // Princeton University Press*, 2002.
32. Todaro, M. & Smith, M. (2011). *Economic Development*, London: Addison-Wesley
33. van Beers, C., A. Havas and E. Chiappero-Martinetti (2015). Overview of Existing Innovation Indicators. *CRESSI Working Papers*. 24/2015.
34. van Beers, C., A. Havas and E. Chiappero-Martinetti (2015). Overview of Existing Innovation Indicators. *CRESSI Working Papers*. 24/2015.
35. Winter, S. G. (2016). The place of entrepreneurship in “The Economics that Might Have Been.” *Small Business Economics*, 47(1), 15-34.

36. Zwillenger, P., Field, D., and Dean, D. (2014), Boston Consulting Group (The). The Connected World: Greasing the Wheels of the Internet Economy, commissioned by ICANN, January, <https://www.icann.org/en/system/files/files/bcg-internet-economy-27jan14-en.pdf>
37. Zwillenger, P., Field, D., and Dean, D. (2014), Boston Consulting Group (The). The Connected World: Greasing the Wheels of the Internet Economy, commissioned by ICANN, January, <https://www.icann.org/en/system/files/files/bcg-internet-economy-27jan14-en.pdf>
38. Bohashko O.L. Evoliutsiia teoretychnykh pidkhodiv do innovatsiinoho rozvytku v ekono- michnii nautsi / O.L. Bohashko // Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu. 2013. № 2 [22]. S. 23-29.
39. Vasylenko V.O. Innovatsiinyi menedzhment / V.O. Vasylenko, V.H. Shmatko. Za redaktsiieiu V.O. Vasylenko. — Kyiv : Tsentri navchalnoi literatury, 2009. 440 s.
40. Zheliuk T. L. Transformatsiini protsesy ekonomichnoi systemy v umovakh suchasnykh vyklykiv: [monohrafiia] / T. L. Zheliuk; za zahalnoi redaktsiieiu d.e.n., prof. V. I. Hrynychutskoho. Ternopil: Krok, 2014. 544 s.
41. Kolomiets I.F. Evoliutsiia teorii innovatsiino-tehnolohichnoho rozvytku v retrospek- tyvnyi otsyntsi / I.F. Kolomiets, H.V. Hoshovska // Rehionalna ekonomika. 2014. № 2. S. 178-186.
42. Rouzfild S. Porivniuiemo ekonomichni systemy. Kultura, bahatstvo ta vlada v KhKhI stolitti / Stiven Rouzfild. K.: K.I.S., 2005.